

**Карпатський національний університет імені Василя
Стефаніка**

Навчально-науковий юридичний інститут

Схаб-Бучинська Т.Я.

ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

**методичні вказівки для підготовки до семінарських
занять та самостійної роботи здобувачів 2-го року заочної
форми здобуття освіти
спеціальності 081 «Право»**

Івано-Франківськ, 2026

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол 10 від 5 лютого 2026 р.)

Схвалено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол №4 від 23 лютого 2026 р.)

Рекомендовано до видання Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №8 від 18 березня 2026 року)

Рецензенти:

Стефанишин Н.М.

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Албу А.А.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри конституційного, міжнародного та
адміністративного права

Схаб-Бучинська Т. Я. Здійснення та захист особистих немайнових прав: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів 2-го року заочної форми здобуття освіти спеціальності 081 «Право» [текст] Схаб-Бучинська Т.Я. Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2026. 35 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських занять з навчальної дисципліни «Здійснення та захист особистих немайнових прав», а також для підготовки до здачі заліку. У вказівках викладені: методичні рекомендації для підготовки до семінарського заняття, теми для самостійного вивчення дисципліни, перелік питань, які виносяться для обговорення, контрольні питання для перевірки знань, термінологічні завдання. До кожної теми поданий перелік літератури, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин.

Методична розробка призначена для здобувачів, аспірантів, викладачів.

© Схаб-Бучинська Т.Я., 2026

© Карпатський національний університет імені
Василя Стефаника, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ».....	6

ТЕМИ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....9

Тема 1. Особисті немайнові права як інститут цивільного права. Здійснення особистих немайнових прав.....	9
Тема 2. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування людини.....	12
Тема 3 . Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття людини.....	15
Тема 4. Захист особистих немайнових прав.....	18

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....21

Тема 1. Особисті немайнові права як інститут цивільного права.....	21
Тема 2. Система особистих немайнових прав, їх закріплення в Цивільному кодексі України.....	23
Тема 3. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування людини.....	25
Тема 4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття людини.....	28
Тема 5. Особисті немайнові права юридичної особи за цивільним законодавством України.....	31
Тема 6. Захист особистих немайнових прав.....	33

ПЕРЕДМОВА

Метою викладання навчальної дисципліни «Здійснення та захист особистих немайнових прав» є розширення та поглиблення у здобувачів знань щодо правової природи особистих немайнових прав, визначення місця інституту особистих немайнових прав в системі цивільного права, проведення комплексного аналізу особистих немайнових прав фізичної та юридичної особи, здійснення їх прав, встановлення основних проблем правового забезпечення особистих немайнових прав фізичної та юридичної особи.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Здійснення та захист особистих немайнових прав» є:

- аналіз основних положень нормативно-правових актів, що регулюють особисті немайнові правовідносини;
- вивчення історії розвитку особистих немайнових прав в Україні;
- визначення правової природи особистих немайнових прав;
- вивчення доктринальних підходів до системи особистих немайнових прав в Україні;
- визначення місця інституту особистих немайнових прав в системі цивільного права;
- ознайомлення із детальною характеристикою особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи та особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи;
- аналіз особистих немайнових прав юридичних осіб та виявлення особистих немайнових прав юридичних осіб, які не закріплені у ЦК України, але потребують цивільно-правового регулювання;
- засвоєння форм та способів захисту порушеного особистого немайнового права;
- ознайомлення з основами захисту особистих немайнових прав у суді.

Здобувачі повинні

знати:

- місце інституту особистих немайнових прав в системі цивільного права;
- правову природу особистих немайнових прав;
- наукові підходи до визначення поняття особистих немайнових прав;
- види особистих немайнових прав фізичних осіб за чинним законодавством України;

- види особистих немайнових прав юридичних осіб за Цивільним кодексом України;
- способи захисту особистих немайнових прав;

вміти:

- здійснювати комплексний аналіз положень чинного законодавства, що регулюють особисті немайнові відносини;
  - визначати основні ознаки особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб;
  - аналізувати особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи;
  - визначити основні особисті немайнові права юридичних осіб;
  - застосовувати знання під час реалізації та захисту особистих немайнових прав;
  - давати правильну юридичну кваліфікацію конкретним життєвим ситуаціям та правильно застосовувати норми чинного законодавства, що регулюють особисті немайнові правовідносини.

Змістовий модуль 1. Загальні положення про особисті немайнові права. Особисті немайнові права фізичних осіб.

Тема 1. Особисті немайнові права як інститут цивільного права. Здійснення особистих немайнових прав.

Історія розвитку особистих немайнових прав як інституту цивільного права. Поняття та ознаки особистих немайнових відносин. Підстави виникнення особистих немайнових прав.

Джерела правового регулювання особистих немайнових відносин. Особливості регулювання особистих немайнових відносин з іншими галузями права. Місце інституту особистих немайнових прав в системі цивільного права. Дискусійні питання у виявленні особливостей особистих немайнових відносин і їх диференціація від майнових відносин.

Правова природа особистих немайнових прав.

Особливості суб'єктного складу особистих немайнових правовідносин. Юридичний зміст особистого немайнового правовідношення.

Межі користування особистими немайновими правами. Поняття суб'єктивного особистого немайнового, не пов'язаного з майновим цивільного права.

Тема 2. Система особистих немайнових прав, їх закріплення в Цивільному кодексі України.

Проблема класифікації і систематизації особистих немайнових прав в цивілістичній науці. Класифікація особистих немайнових прав і визначення головних видів особистих немайнових прав. Зміст особистих немайнових прав.

Об'єкти особистих немайнових прав як зовнішні системоутворюючі фактори.

Первісні і похідні потреби особи, як передумови виникнення конкретних особистих немайнових прав. Структура системи особистих немайнових прав.

Класифікація особистих немайнових прав за ЦК України. Місце розташування особистих немайнових прав у структурі ЦК України.

Спеціальні особисті немайнові права особи.

Тема 3. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.

Право на життя. Зміст права на життя. Право на охорону здоров'я.

Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Характеристика основних складових права фізичної особи на охорону здоров'я.

Найважливіші та найактуальніші проблеми, пов'язані з правами на життя та здоров'я.

Право на надання медичної допомоги. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я. Права особи, яка перебуває на лікуванні у стаціонарному медичному закладі. Право на донорство.

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Право на свободу та особисту недоторканість.

Право на сім'ю. Право на опіку і піклування. Право на вибір опікуна та піклувальника. Право на патронатне піклування.

Тема 4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

Право на ім'я. Право на зміну імені. Право на використання імені.

Право на повагу до гідності та честі. Право на недоторканість ділової репутації.

Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю.

Право на інформацію. Право на особисті папери. Розпорядження особистими паперами. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Охорона інтересів особи, яка зображена на фотографіях та у творах образотворчого мистецтва. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

Право на місце проживання. Право на недоторканість житла.

Право на вибір роду занять.

Право на пересування.

Право на об'єднання. Право на мирні зібрання.

Змістовий модуль 2. Особисті немайнові права юридичної особи за цивільним законодавством України. Правова охорона, здійснення та захист особистих немайнових прав.

Тема 5. Особисті немайнові права юридичної особи за цивільним законодавством України.

Історичний розвиток особистих немайнових прав та становлення сучасної науки про особисті немайнові права юридичної особи. Правове регулювання та проблеми становлення законодавства у сфері особистих немайнових прав юридичної особи.

Концептуальні підходи до визначення поняття особистих немайнових прав юридичних осіб. Поняття та ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб.

Система особистих немайнових прав юридичних осіб. Зміст особистих немайнових прав юридичних осіб.

Класифікація особистих немайнових прав юридичних осіб. Право на найменування. Право на місцезнаходження юридичної особи. Право на ділову репутацію. Право на інформацію. Право на таємницю. Право на конкуренцію. Право на вільну діяльність.

Тема 6. Захист особистих немайнових прав.

Поняття захисту особистих немайнових прав фізичних осіб. Цивільно-правові способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб.

Міжнародно-правові і національні організації захисту особистих немайнових прав. Способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб відповідно до ЦК України.

Законодавство європейських країн про захист особистих немайнових прав. Процесуальні гарантії захисту особистих немайнових прав.

Роль відшкодування моральної шкоди в захисті порушених особистих немайнових прав.

Проблеми і практика захисту честі, гідності та ділової репутації.

Реалізація особами права на захист особистих немайнових прав.

ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

Особисті немайнові права як інститут цивільного права. Здійснення особистих немайнових прав.

Методичні рекомендації. Вивчаючи дану тему здобувачу для характеристики особистих немайнових прав слід використовувати такі основні ознаки: належать кожній особі; належать особі за законом; належать особі довічно; є немайновими; є особистісними та інші.

Також, потрібно пам'ятати, що основними ознаками особистих немайнових прав юридичних осіб є їх невіддільність; абсолютність; наявність специфічних підстав виникнення і припинення; спрямованість на задоволення майнового і немайнового інтересу; невичерпність; набуття економічного змісту; індивідуалізація.

Питання для обговорення:

1. Поняття та здійснення особистих немайнових прав. Підстави виникнення особистих немайнових прав.
2. Здійснення особистих немайнових прав.
3. Ознаки особистих немайнових прав фізичних осіб.
4. Ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб.
5. Місце інституту особистих немайнових прав в системі цивільного права.

Основні поняття: особисті немайнові права; особисті немайнові правовідносини, особа, людина, особистість, межі здійснення цивільного права, обмеження особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Чи є особисті немайнові права різновидом суб'єктивних цивільних прав?
2. Які Ви можете виокремити ознаки властиві особистим немайновим правам?
3. Проаналізуйте спільні ознаки особистих немайнових прав та суб'єктивних цивільних прав.
4. Які підстави виникнення особистих немайнових прав?
5. Що складає зміст особистого немайнового права?

6. Чи вправі особа відмовитися від особистих немайнових прав?
7. За якими критеріями слід розмежовувати особисті немайнові права та майнові права?
8. Чи вправі фізична особа передати свої особисті немайнові права третім особам?
9. Якщо фізична особа відмовляється від свого права, яке їй належить, чи тягтиме це за собою припинення даного права?
10. Чи можливо обмежити особу на реалізацію нею її особистих немайнових прав?
11. Хто може бути суб'єктом особистих немайнових відносин?
12. Проаналізуйте способи здійснення особистого немайнового права.
13. Хто окрім самої фізичної особи вправі здійснювати її особисті немайнові права?

Практичне завдання:

Складіть порівняльну таблицю спільних та відмінних ознак особистих немайнових прав та суб'єктивних прав особи.

Рекомендована література:

1. Американська конвенція з права людини (Пакт Сан – Хосе, Коста – Рика), Конвенція, Прийнята Міжамериканською конференцією з права людини 22 листопада 1969 р. в Сан-Хосе, Коста-Рика. (Неофіційний переклад с англійської). URL: <https://constituanta.blogspot.com/2011/02/1969.html> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Басенко, Р. О., Аванесян, Г. М., Коваленко, В. Ф. Історико-правові аспекти становлення особистих немайнових відносин в цивільному законодавстві України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. № 6. 2022. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-07/2022-6-01-07> (дата звернення: 15.01.2026).
3. Венгер В., Кошман А. Права людини в цифрову епоху: процедурні гарантії та судовий захист. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2025. Т. 16. С. 18–28.
4. Григоренко О. В. Особисті немайнові права: генеза правового регулювання в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. № 67. 2021. С. 69-72. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/248450>. (дата звернення: 15.01.2026).
5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 15.01.2026).

6. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. (ратифіков. 17.07.1997 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.01.2026).
7. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (ратифіков. 27.02.1991 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 15.01.2026).
8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
9. Кохановська О.В., Вербицька А.О., Кохановський В.О. Особисті немайнові права фізичної особи в аспекті оновлення цивільного законодавства. ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science”. 2020. С. 124-132.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. (ратифіков. 19.10.1973 р.) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 15.01.2026).
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. (ратифіков. 19.10.1973 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 15.01.2026).
12. Менджул М. В. Правові трансформації поняття та сутнісних ознак особистих немайнових прав в умовах цифровізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. № 79(1).
13. Орел Л.В. Відмінність майнових і особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб. Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. (Київ, 20 травня 2022 року). 2022. С. 146-153. URL: https://www.fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2022/kprp/Konferentsiya_i_ta_publicatsiyi/Zbirnyk_tezy_merged.pdf#page=148
14. Риженко Н. Немайнові права в період воєнного стану: євроінтеграційний контекст. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2022. № 5. С. 40-51. URL: <http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/1554/1480>
15. Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (дата звернення: 15.01.2026).
16. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у сучасному цивільному праві: тенденції оновлення. Право України. 2025. № 3. С. 45–57.
17. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

18. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи: навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

Семінарські заняття № 2 (2 год.)

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми необхідно звернути особливу увагу на правове регулювання прав осіб, що забезпечують природне існування фізичної особи, адже практично кожне із даних прав охороняється своїм спеціальним нормативно-правовим актом. Першочергово, слід проаналізувати положення Конституції України про особисті немайнові права, звернути увагу на норми міжнародних актів, які закладають основи особистих немайнових прав та положення ст. 270 ЦК України, якими передбачається невичерпний перелік особистих немайнових прав. Необхідно ознайомитися з Основами законодавства України про охорону здоров'я, законами України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», Сімейним кодексом України в частині вивчення права на сім'ю, та права на опіку та піклування.

Питання для обговорення:

1. Право на життя як невід'ємне право фізичної особи.
2. Право на охорону здоров'я.
3. Право на медичну допомогу.
4. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я: їх забезпечення та реалізація.
5. Зміст та забезпечення права на свободу та права на особисту недоторканість. Випадки обмеження свободи особи
6. Правове регулювання відносин у сфері донорства крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.

Основні поняття: право на життя; евтаназія; псевдонім; сім'я; опіка; піклування; донор; реципієнт; телеметрія; особиста свобода.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть характерні ознаки особистих немайнових прав.
2. Які підстави виникнення особистих немайнових прав?

3. Що складає зміст особистого немайнового права?
4. Який цивільно-правовий зміст має право на життя?
5. Які відомості складають зміст таємниці про стан здоров'я ?
6. З яких елементів складається право на здоров'я ?
7. Із якого віку особа має право отримувати повну і достовірну інформацію про стан свого здоров'я?
8. Які міжнародні акти регулюють право особи на охорону здоров'я та медичну допомогу?
9. Які відомості про особу є таємницею?
- 10.Що Ви розумієте під поняттям «особиста свобода»?
- 11.На яких складових ґрунтується юридична природа права на свободу?
- 12.Що Ви розумієте під «психологічною недоторканістю» та «тілесною недоторканістю»?
- 13.Із досягненням якого віку особа має право бути донором крові та її компонентів?
- 14.Які ознаки сім'ї Ви можете назвати?
- 15.Що становить зміст права особи на сім'ю?
- 16.Які особливості здійснення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля?
- 17.Чи може бути засекречена інформація про стан довкілля?
- 18.Чи вправі суд припинити діяльність фізичної чи юридичної особи, якщо вона завдає шкоди довкіллю?
- 19.У чому полягає зміст права на особисте життя та його таємницю?
- 20.Які міжнародні акти здійснюють правове регулювання права на свободу та особисту недоторканістю?

Рекомендована література:

1. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища, прийнята Конференцією Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища. Стокгольм, 1972. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml (дата звернення: 15.01.2026).
2. Вплив воєнних дій на якість повітря в Україні: доповідь Ірини Черниш на Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування. 11.11.2022 р. URL: <https://www.savednipro.org/vpliv-voennih-dij-na-yakist-povitrya-v-ukrayini/> (дата звернення: 15.01.2026)
3. Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.03.2022 № 496 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0496282-22#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

4. Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 березня 2022 р. № 225 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2022-p#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

5. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text (дата звернення: 15.01.2026)

6. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 15.01.2026).

7. Кузенко М. Особисті немайнові права фізичних осіб щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій. Право України. 2025. № 5. С. 170–180.

8. Медичне обслуговування внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/medychne-obslugovuvannyavnutrishno-peremishhenyh-osib-pid-chas-voyennogo-stanu/>

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 15.01.2026).

10. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 12.01.2022 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#n249> (дата звернення: 15.01.2026).

11. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року в редакції Закону від 21.09.99 з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

12. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 28.02.2019 № 2694-VIII з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

13. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

14. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.91 р. № 1972-XI з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

15. Пташник І.Р. Право на здорове навколишнє середовище – ситуація в Україні в 2022 році. Науково-практична конференція м. Одеса, 7-8 квітня 2023 р. 2023. С. 16-19. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/32-Chapter%20Manuscript-1263-1-10-20230424.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
16. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у сучасному цивільному праві: тенденції оновлення. Право України. 2025. № 3. С. 45–57.
17. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монограф. Київ: Вид-во Ліра, 2020. 138 с
18. Федоренко В.Л., Юхимюк О.М., Адлер О.Г. Порухення основоположних прав людини внаслідок військової агресії Російської федерації проти України у 2022 році та механізми притягнення воєнних злочинців до юридичної відповідальності. 2022. С. 32 - 59. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2005/2406> (дата звернення: 15.01.2026).
19. Ямненко Т.М. Право на медичну допомогу під час воєнного стану. С. 579-581. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/58971/1/Ямненко%20Т.М..pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
20. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с

Семінарські заняття № 3 (4 год.)

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи

Методичні рекомендації: Розглядаючи зміст сімейно – правових прав особи на ім'я, на зміну імені, на використання імені слід проаналізувати норми Сімейного кодексу України та Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. Тому студентам обов'язково необхідно опрацювати нормативно-правові акти вказані у використаних джерелах до семінарського заняття.

При розгляді питання «захист честі, гідності та ділової репутації» необхідно керуватися ст. 28 Конституції України та ст. 297, 299 ЦК України, спеціальним законодавством про інформацію. Слід опрацювати й судову практику, щоб визначити зміст понять «честь», «гідність», «ділова репутація». Слід звернути увагу, що спеціальним способом захисту права на честь, гідність та ділову

репутацію є спростування недостовірної інформації та право на відповідь. Важливо пам'ятати значення «презумпції добропорядності» для розподілу між позивачем та відповідачем у справах про захист честі, гідності та ділової репутації обов'язків по доказуванню. Юридичній особі належить право на ділову репутацію, але не на честь чи гідність.

Питання для обговорення:

1. Право на ім'я, право на зміну імені та право на використання імені.
2. Честь, гідність та ділова репутація як об'єкти правової охорони.
3. Право на індивідуальність.
4. Право на інформацію.
5. Поняття та види інформації.
6. Особливості правової охорони відкритої, конфіденційної та таємної інформації.
7. Правова охорона особистих паперів та кореспонденції.
8. Охорона інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відео зйомок.

Основні поняття: честь, гідність; ділова репутація; право на ім'я; право на свободу; право на особисту недоторканість; право на інформацію; недостовірна інформація; інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; критична технологічна інформація; право на недоторканість житла; транскрибований запис.

Питання для самоконтролю:

1. В яких випадках допускається зміна імені?
2. З якого віку особа вправі самостійно змінити ім'я та прізвище?
3. Яким органом проводиться державна реєстрація зміни імені?
4. Які документи потрібно подати до заяви про зміну імені?
5. Назвіть підстави для відмови у наданні дозволу на зміну імені.
6. Як співвідносяться права «право на ім'я» та «право на присвоєння імені»?
7. Якими способами здійснюється право на індивідуальність?
8. У чому полягає зміст права на особисті папери?
9. Які документи можна віднести до особистих паперів фізичної особи?
10. Що виступає об'єктом права на таємницю кореспонденції?
11. У чому полягає зміст принципу свободи кореспонденції?

12. У якій формі необхідно отримати згоду від особи у разі її фото-, кіно-, теле-, відеозйомки?
13. У якому випадку можливо опублікувати твір без згоди автора?
14. Що таке інформація?
15. Дайте визначення «недостовірна інформація».
16. Які види інформації подає Закон України «Про інформацію»??
17. Чим відрізняються поняття честі, гідності і ділової репутації?

Рекомендована література:

1. Антонюк У. В. Право на екологічну інформацію в Україні в умовах воєнного стану: окремі аспекти. Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference Toronto, Canada 9-11 February 2023 С. 614-617. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47715/1/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.02.23.pdf#page=614> (дата звернення: 15.01.2026).

2. Антонюк У. В. Правове регулювання доступу до інформації про якість харчових продуктів як гарантія забезпечення екологічних прав в Україні. Scientific Foundations of State and Law: collective monograph / Karpova N., Pietsov R., Makarova O., Konchakovska V., Karnaukh A. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2022. P. 102-127, 284-316

3. Галянтич, М. К., Гармаш, О. О. Правове регулювання відносин пов'язаних із індивідуалізацією фізичної особи, як особистого немайнового права. Часопис Київського університету права, №1, 2023. С. 37-43. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/802/745>

4. Кочин В. В. Стаття 28. Ім'я фізичної особи. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. С. 277–282. С. 277.

5. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (роз'яснення підготовлені за сприяння експерта з доступу до інформації О. Кабанова (ГО «Центр доступу до інформації»). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/rozyasnennya-shchodododerzhannyaprava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022.docx>. (дата звернення: 15.01.2026).

6. Пеца Д. Д. Право на інформацію за умов сучасної глобалізації: окремі аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 1. № 76. 2023. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281058/275194> (дата звернення: 15.01.2026).

7. Продивус С. В. Правомірне обмеження права на свободу пересування: Міжнародно правові стандарти та практика Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 2. № 78. 2023. С. 365-371. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286641/280493> (дата звернення: 15.01.2026).

8. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 23 червня 1993 р. з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1977-12> (дата звернення: 15.01.2026).

9. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 15.01.2026).

10. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року в редакції Закону від 21.09.99 з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 15.01.2026).

11. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: постанова Кабінету міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF> (дата звернення: 15.01.2026).

12. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#n840> (дата звернення: 15.01.2026).

13. Про основні вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. в редакції Закону № 1602 від 22.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2026)

14. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

15. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с

Семінарські заняття № 4 (2 год.)

Захист особистих немайнових прав

Методичні рекомендації. При розгляді даної теми студентам необхідно розмежувати такі правові категорії як «захист» та «охорона». Гарантією нормального здійснення фізичними особами особистих немайнових прав є їх

належний цивільно-правовий захист (ст. 276 ЦК). Право на захист особистих немайпових прав — це регламентоване правове регулювання на випадок оспорення, невизнання чи порушення особистого немайнового права. Змістом права на захист особистих немайнових прав є такі повноваження: вимагати непорушення цих прав; вимагати припинення всіх діянь, які порушують ці права; вимагати відновлення вказаних особистих немайнових прав у разі їх порушення. Для захисту особистих немайнових прав можна застосовувати загальні способи захисту прав (Глава 3 ЦК), а також інші (спеціальні) способи — відповідно до змісту цих прав, способу їх порушення та наслідків, що спричинено цим порушенням.

Питання для обговорення:

1. Поняття та цивільно-правові способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб.
2. Способи захисту особистих немайнових прав фізичних осіб відповідно до ЦК України.
3. Законодавство європейських країн про захист особистих немайнових прав.
4. Роль відшкодування моральної шкоди в захисті порушених особистих немайнових прав.
5. Проблеми і практика захисту честі, гідності та ділової репутації.
6. Реалізація особами права на захист особистих немайнових прав.

Основні поняття: способи захисту особистих немайнових прав, способи захисту суб'єктивних цивільних прав; право на відповідь; недостовірні інформація, спростування недостовірної інформації, відшкодування моральної шкоди.

Питання для самоконтролю:

1. Які способи захисту особистих немайнових прав закріплені у чинному законодавстві?
2. Дайте визначення поняттю: «способи захисту суб'єктивних цивільних прав»?
3. Яким чином особа може реалізувати своє право на захист?
4. Які дії слід вважати поширенням відомостей?
5. Чи в усіх випадках поширення негативної інформації про особу є правопорушенням?
6. Яке правове значення має відмінність між твердженнями про факти та оцінювальними висловлюваннями?
7. Хто виступає позивачами та відповідачами у справах про спростування недостовірної інформації?

8. Якими повинні бути способи спростування недостовірної інформації?
9. Що таке моральна шкода?

Рекомендована література:

1. Буханевич О. М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи. Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал. 2019. Вип. 2. С. 21–30.
2. Головенко Р. Поняття недостовірної інформації в українському законодавстві. Українська асоціація видавців періодичної преси. URL: <http://www.uapp.org/search/1003.html> (дата звернення: 15.01.2026).
3. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану. Інформація і право. 2025. № 1(52). С. 9–21.
4. Демчук М.В., Амеліна А.С. Захист особистих немайнових прав фізичних осіб. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 27028 вересня 2022 р. Тернопіль. 2022. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39186/1/Збірник.pdf#page=51> (дата звернення: 15.01.2026).
5. Комісаренко В. Д. Підстави та способи захисту особистих немайнових прав батьків та дітей. Наукові перспективи № 6(12) 2021. С. 249-258. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/616-Текст%20статті-618-1-10-20211105.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
6. Комісаренко В. Д. Застосування практики ЄСПЛ при захисті особистих немайнових прав батьків та дітей. Наукові перспективи № 7(13) 2021. С. 313-323. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/724-Текст%20статті-726-1-10-20211206.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
7. Левицький М. О. Поняття захисту особистих немайнових прав військовослужбовців. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. С. 109-115. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267256/263176> (дата звернення: 15.01.2026).
8. Маріц Д. Практичні проблеми захисту честі і гідності фізичної особи у всесвітній мережі інтернет. National Law Journal: Theory and Practice. 2016. №6. С. 57-61.
9. Про захист прав споживачів: Закон України від 15 грудня 1993 року в редакції Закону від 01.12.2005 р. з наступними змінами і доповненнями URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 15.01.2026).
10. Юринець Ю. Л., Летків Р. Правові механізми захисту права людини на гідність в умовах правового режиму воєнного стану та мобілізації в Україні. Інформація і право. 2025. № 1(52). С. 22–32.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Тема 1. Особисті немайнові права як інститут цивільного права

Методичні рекомендації. Вивчаючи дану тему студенту необхідно звернути першочергову увагу на генезу розвитку інституту особистих немайнових прав. Дане дослідження слід розпочати ще із римського права, адже проблема прав людини ще в ті часи була невід'ємною складовою розвитку людства, набуваючи характерних релігійних, філософських та етичних елементів. Наприкінці XIX - початку XX ст. набувають поширення нематеріальні, духовні блага, з'являються механізми охорони немайнових прав та розпочинається процес їх забезпечення. У XX ст. захист прав людини ставився на перше місце. На сьогодні закріплено особисті немайнові права у ЦК України, визначений їх зміст, способи захисту, що у свою чергу, вдосконалило законодавство та привело його до стандартів європейських держав.

Також, студенту для характеристики особистих немайнових прав слід використовувати такі основні ознаки: належать кожній особі; належать особі за законом; належать особі довічно; є немайновими; є особистісними та інші.

Важливим є з'ясувати джерела правового регулювання особистих немайнових прав, та порівняти їх із законодавством іноземних держав.

Питання для вивчення:

1. Історія розвитку особистих немайнових прав як інституту цивільного права.
2. Поняття та ознаки особистих немайнових відносин. Підстави виникнення особистих немайнових прав.
3. Джерела правового регулювання особистих немайнових відносин.
4. Правова природа особистих немайнових прав.
5. Межі користування особистими немайновими правами. Поняття суб'єктивного особистого немайнового, не пов'язаного з майновим цивільного права.

Основні поняття: особисті немайнові права; особисті немайнові правовідносини, особа, людина, особистість, межі здійснення цивільного права, обмеження особистих немайнових прав.

Рекомендована література:

1. Американська конвенція з права людини (Пакт Сан – Хосе, Коста – Рика), Конвенція, Прийнята Міжамериканською конференцією з права людини 22

- листопада 1969 р. в Сан-Хосе, Коста-Рика. (Неофіційний переклад с англійської). URL: <https://constituanta.blogspot.com/2011/02/1969.html> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Басенко, Р. О., Аванесян, Г. М., Коваленко, В. Ф. Історико-правові аспекти становлення особистих немайнових відносин в цивільному законодавстві України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. № 6. 2022. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-07/2022-6-01-07> (дата звернення: 15.01.2026).
  3. Венгер В., Кошман А. Права людини в цифрову епоху: процедурні гарантії та судовий захист. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2025. Т. 16. С. 18–28.
  4. Григоренко О. В. Особисті немайнові права: генеза правового регулювання в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. № 67. 2021. С. 69-72. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/248450>. (дата звернення: 15.01.2026).
  5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 15.01.2026).
  6. Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. (ратифіков. 17.07.1997 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.01.2026).
  7. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (ратифіков. 27.02.1991 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 15.01.2026).
  8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
  9. Кохановська О.В., Вербицька А.О., Кохановський В.О. Особисті немайнові права фізичної особи в аспекті оновлення цивільного законодавства. ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science”. 2020. С. 124-132.
  10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. (ратифіков. 19.10.1973 р.) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 15.01.2026).
  11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. (ратифіков. 19.10.1973 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 15.01.2026).

12. Менджул М. В. Правові трансформації поняття та сутнісних ознак особистих немайнових прав в умовах цифровізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. № 79(1).
13. Орел Л.В. Відмінність майнових і особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб. Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. (Київ, 20 травня 2022 року). 2022. С. 146-153. URL: https://www.fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2022/kprp/Konferentsiyi_ta_publikatsiyi/Zbirnyk_tezy_merged.pdf#page=148
14. Риженко Н. Немайнові права в період воєнного стану: євроінтеграційний контекст. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2022. № 5. С. 40-51. URL: <http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/1554/1480>
15. Статут Ради Європи. Лондон, 5 травня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (дата звернення: 15.01.2026).
16. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у сучасному цивільному праві: тенденції оновлення. Право України. 2025. № 3. С. 45–57.
17. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
18. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи: навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

Тема 2. Система особистих немайнових прав, їх закріплення в Цивільному кодексі України

Методичні рекомендації: вивчаючи дану тему студентам необхідно звернути увагу на класифікацію особистих немайнових прав, що закріплена Цивільним кодексом України, а також на доктринальні критерії запропоновані цивілістами-науковцями. Зокрема: за способом виникнення; за ступенем пов'язаності їх з майновими правами; залежно від структури зв'язку учасників у особистому немайновому відношенні; за цільовою спрямованістю; за змістом та інші. Також необхідно визначити зміст особистих немайнових прав та визначити систему. У доктрині рекомендується систему особистих немайнових прав розглядати: через структуру, через класифікацію та природну систему прав.

Питання для вивчення:

1. Структура системи особистих немайнових прав. Місце розташування особистих немайнових прав у структурі ЦК України.

2. Класифікація особистих немайнових прав і визначення головних видів особистих немайнових прав. Проблема класифікації і систематизації особистих немайнових прав в цивілістичній науці.
3. Зміст особистих немайнових прав.
4. Об'єкти особистих немайнових прав як зовнішні системоутворюючі фактори.
5. Спеціальні особисті немайнові права особи.

Основні поняття: особисті немайнові права; особисті немайнові правовідносини; особисті немайнові блага, система особистих немайнових прав, класифікація особистих немайнових прав.

Питання для самоконтролю:

1. Із яких елементів складається структура системи особистих немайнових прав?
2. Що входить до змісту особистих немайнових прав?
3. У чому полягає негативний та позитивний зміст особистих немайнових прав?
4. Які критерії класифікації особистих немайнових прав можете назвати?
5. Як класифікують особисті немайнові права за:
  - ~ способом виникнення;
  - ~ за ступенем пов'язаності їх з майновими правами;
  - ~ залежно від структури зв'язку учасників у особистому немайновому відношенні;
  - ~ за цільовою спрямованістю;
  - ~ за змістом.
6. Які особисті немайнові права відносять до спеціальних?
7. Назвіть основні проблеми класифікації особистих немайнових прав у цивілістичній науці.
8. Що є об'єктами особистих немайнових прав?
9. Що таке особисте немайнове благо?
- 10.3 яких елементів складається система особистих немайнових прав в Україні?

Рекомендована література:

1. Бісюк О. С., Міхневич В. І. Загальнотеоретичні проблеми класифікації прав людини. Право.UA. 2024. № 2. С. 11–16.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.

- Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
- 3.
4. Орел Л.В. Відмінність майнових і особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб. С. 146-153. URL: https://www.fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2022/kprp/Konferentsiy_i_ta_publicatsiyi/Zbirnyk_tezy_merged.pdf#page=148 (дата звернення: 15.01.2026).
5. Посикалюк О. До питання про об'єкт особистих немайнових прав фізичних осіб. URL: <http://www.pravnik.info/urukrain/968-do-pitannya-pro-ob-yektosobistix-nemajnovix-prav-fizichnix-osib.html> (дата звернення: 15.01.2026).
6. Сідей В.О. Види особистих немайнових прав, пов'язаних із правом на здоров'я. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2019. С. 272-275. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/76.pdf (дата звернення: 15.01.2026).
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
8. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи: навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

Тема 3. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми необхідно звернути особливу увагу на правове регулювання прав осіб, що забезпечують природне існування фізичної особи, адже практично кожне із даних прав охороняється своїм спеціальним нормативно-правовим актом. Першочергово, слід проаналізувати положення Конституції України про особисті немайнові права, звернути увагу на норми міжнародних актів, які закладають основи особистих немайнових прав та положення ст. 270 ЦК України, якими передбачається невичерпний перелік особистих немайнових прав. Необхідно ознайомитися з Основами законодавства України про охорону здоров'я, законами України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», Сімейним кодексом України в частині вивчення права на сім'ю, та права на опіку та піклування.

Питання для вивчення:

1. Донорство крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.
2. Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людини.
3. Право на сім'ю, право на опіку або піклування.
4. Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Основні поняття: право на життя; евтаназія; псевдонім; сім'я; опіка; піклування; донор; реципієнт; телеметрія; особиста свобода.

Питання для самоконтролю:

1. Що Ви розумієте під «психологічною недоторканістю» та «тілесною недоторканістю»?
2. Із досягненням якого віку особа має право бути донором крові та її компонентів?
3. Які ознаки сім'ї Ви можете назвати?
4. Що становить зміст права особи на сім'ю?
5. Які особливості здійснення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля?
6. Чи може бути засекречена інформація про стан довкілля?
7. Чи вправі суд припинити діяльність фізичної чи юридичної особи, якщо вона завдає шкоди довкіллю?
8. У чому полягає зміст права на особисте життя та його таємницю?
9. Які міжнародні акти здійснюють правове регулювання права на свободу та особисту недоторканість?

Рекомендована література:

1. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища, прийнята Конференцією Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища. Стокгольм, 1972. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml (дата звернення: 15.01.2026).

2. Вплив воєнних дій на якість повітря в Україні: доповідь Ірини Черниш на Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування. 11.11.2022 р. URL: <https://www.savednipro.org/vpliv-voennix-dij-na-yakist-povitrya-v-ukrayini/> (дата звернення: 15.01.2026)

3. Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.03.2022 №

496 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0496282-22#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

4. Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 березня 2022 р. № 225 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2022-п#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

5. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text (дата звернення: 15.01.2026)

6. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 15.01.2026).

7. Кузенко М. Особисті немайнові права фізичних осіб щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій. Право України. 2025. № 5. С. 170–180.

8. Медичне обслуговування внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/medychne-obslugovuvannyavnutrishno-peremishhenyh-osib-pid-chas-voyennogo-stanu/>

9. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 15.01.2026).

10. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 12.01.2022 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#n249> (дата звернення: 15.01.2026).

11. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року в редакції Закону від 21.09.99 з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

12. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 28.02.2019 № 2694-VIII з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

13. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

14. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.91 р. № 1972-XI з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

15. Пташник І.Р. Право на здорове навколишнє середовище – ситуація в Україні в 2022 році. Науково-практична конференція м. Одеса, 7-8 квітня 2023 р. 2023. С. 16-19. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/32-Chapter%20Manuscript-1263-1-10-20230424.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

16. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у сучасному цивільному праві: тенденції оновлення. Право України. 2025. № 3. С. 45–57.

17. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монограф. Київ: Вид-во Ліра, 2020. 138 с

18. Федоренко В.Л., Юхимюк О.М., Адлер О.Г. Порухення основоположних прав людини внаслідок військової агресії Російської федерації проти України у 2022 році та механізми притягнення воєнних злочинців до юридичної відповідальності. 2022. С. 32 - 59. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/2005/2406> (дата звернення: 15.01.2026).

19. Ямненко Т.М. Право на медичну допомогу під час воєнного стану. С. 579-581. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/58971/1/Ямненко%20Т.М..pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

20. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с

Тема 4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи

Методичні рекомендації: Розглядаючи зміст сімейно – правових прав особи на ім'я, на зміну імені, на використання імені слід проаналізувати норми Сімейного кодексу України та Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. Тому студентам обов'язково необхідно опрацювати нормативно-правові акти вказані у використаних джерелах до семінарського заняття.

При розгляді питання «захист честі, гідності та ділової репутації» необхідно керуватися ст. 28 Конституції України та ст. 297, 299 ЦК України, спеціальним законодавством про інформацію. Слід опрацювати й судову практику, щоб визначити зміст понять «честь», «гідність», «ділова репутація». Слід звернути увагу, що спеціальним способом захисту права на честь, гідність та ділову репутацію є спростування недостовірної інформації та право на відповідь. Важливо пам'ятати значення «презумпції добропорядності» для розподілу між

позивачем та відповідачем у справах про захист честі, гідності та ділової репутації обов'язків по доказуванню. Юридичній особі належить право на ділову репутацію, але не на честь чи гідність.

Питання для вивчення:

1. Охорона інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відео зйомок.
2. Право на місце проживання.
3. Право на недоторканість житла
4. Право на вибір роду занять.
5. Право на свободу пересування, право на свободу об'єднання та право на мирні збори.

Основні поняття: честь, гідність; ділова репутація; право на ім'я; право на свободу; право на особисту недоторканість; право на інформацію; недостовірні інформація; інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; критична технологічна інформація; право на недоторканість житла; транскрибований запис.

Питання для самоконтролю:

1. У якій формі необхідно отримати згоду від особи у разі її фото-, кіно-, теле-, відеозйомки?
2. У якому випадку можливо опублікувати твір без згоди автора?
3. У чому полягає право на свободу пересування?
4. У чому полягає зміст права на недоторканість житла?
5. Як співвідносяться «право на місце проживання» та «право на житло»?
6. Чи можливі обмеження особи щодо реалізації права на мирні зібрання?

Рекомендована література:

1. Антонюк У. В. Право на екологічну інформацію в Україні в умовах воєнного стану: окремі аспекти. Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference Toronto, Canada 9-11 February 2023 С. 614-617. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47715/1/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.02.23.pdf#page=614> (дата звернення: 15.01.2026).

2. Антонюк У. В. Правове регулювання доступу до інформації про якість харчових продуктів як гарантія забезпечення екологічних прав в Україні. Scientific Foundations of State and Law: collective monograph / Karpova N., Piestsov R., Makarova O., Konchakovska V., Karnaukh A. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2022. P. 102-127, 284-316
3. Галянтич, М. К., Гармаш, О. О. Правове регулювання відносин пов'язаних із індивідуалізацією фізичної особи, як особистого немайнового права. Часопис Київського університету права, №1, 2023. С. 37-43. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/802/745>
4. Кочин В. В. Стаття 28. Ім'я фізичної особи. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. С. 277–282. С. 277.
5. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (роз'яснення підготовлені за сприяння експерта з доступу до інформації О. Кабанова (ГО «Центр доступу до інформації»). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/rozyasnennya-shchodododerzhannyaprava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022.docx>. (дата звернення: 15.01.2026).
6. Пеца Д. Д. Право на інформацію за умов сучасної глобалізації: окремі аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 1. № 76. 2023. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281058/275194> (дата звернення: 15.01.2026).
7. Продивус С. В. Правомірне обмеження права на свободу пересування: Міжнародно правові стандарти та практика Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 2. № 78. 2023. С. 365-371. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286641/280493> (дата звернення: 15.01.2026).
8. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 23 червня 1993 р. з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1977-12> (дата звернення: 15.01.2026).
9. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 15.01.2026).
10. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року в редакції Закону від 21.09.99 з наступними змінами і доповненнями. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 15.01.2026).
11. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: постанова Кабінету міністрів України від 11 липня

2007 р. № 915. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF> (дата звернення: 15.01.2026).

12. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#n840> (дата звернення: 15.01.2026).

13. Про основні вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. в редакції Закону № 1602 від 22.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2026)

14. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 15.01.2026).

15. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с

Тема 5. Особисті немайнові права юридичної особи за цивільним законодавством України

Методичні рекомендації: Під час вивчення даної теми необхідно детально проаналізувати такі основні особисті немайнові права, що можуть належати юридичній особі, як право на найменування, на місцезнаходження, на ділову репутацію, на індивідуальність, на конкуренцію, на діяльність та інформативні права. Також, потрібно звернути увагу на нормативну базу, що здійснює правове регулювання особистих немайнових прав юридичних осіб.

Питання для обговорення:

1. Правове регулювання та проблеми становлення законодавства у сфері особистих немайнових прав юридичної особи.
2. Концептуальні підходи до визначення поняття особистих немайнових прав юридичних осіб. Поняття та ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб.
3. Система особистих немайнових прав юридичних осіб. Зміст особистих немайнових прав юридичних осіб.
4. Класифікація особистих немайнових прав юридичних осіб.
5. Право на найменування та право на місцезнаходження юридичної особи.
6. Право на ділову репутацію.
7. Право на інформацію. Право на таємницю.
8. Право на конкуренцію. Право на вільну діяльність.

Основні поняття: нематеріальні блага; особисті немайнові права; особистий немайновий інтерес, особисте немайнове благо, особисте немайнове правовідношення; інформація; індивідуальність; конкуренція;

Питання для самоконтролю:

1. Як співвідносяться поняття: «особистий немайновий інтерес», «особисте немайнове благо», «особисте немайнове правовідношення» та «особисте немайнове право»
2. Що розуміється під такою ознакою як невідчужуваність особистих немайнових прав?
3. Що виступає об'єктом особистих немайнових прав юридичних осіб?
4. Назвіть ознаки права юридичної особи на найменування ?
5. Чи встановлюється відповідальність за невідповідність юридичної та фактичної адрес юридичної особи в українському законодавстві?
6. Чи необхідно при зміні місцезнаходження юридичної особи вносити зміни до його установчих документів, або достатньо тільки повідомлення органів, що здійснили державну реєстрацію юридичної особи?
7. Чи необхідно вносити зміни до установчих документів при тимчасовій зміні місцезнаходження (наприклад, внаслідок капітального ремонту приміщення)? місцезнаходження юридичної особи, яка орендує приміщення?
8. Дослідіть доктринальні підходи до тлумачення поняття «інформація».
9. Які Ви можете виокремити властивості «інформації»?
10. Назвіть основні ознаки інформації.
11. Які види інформації закріплені в Законі України «Про інформацію»?
12. Із яких правомочностей складається зміст права на інформацію ?
13. Які способи захисту права на інформацію Ви можете назвати?
14. У чому полягають особливості індивідуальності юридичної особи?
15. Які Засоби індивідуалізації юридичної особи Ви можете назвати?
16. Чи можуть рахунки юридичної особи належати до засобів індивідуалізації юридичної особи?
17. Що включає зміст права на конкуренцію?

Рекомендована література:

1. Григоренко О. В. Особисті немайнові права: генеза правового регулювання в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія: Право № 67. 2021. С. 69-72. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/248450>
2. Попова С. О. Ознаки особистих немайнових прав юридичних осіб. Проблеми подальшого вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі,

здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (Харків, 21 груд. 2017 р.); Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 293-296.

3. Попова С.О. Межі здійснення особистих немайнових прав юридичних осіб: зловживання правом на недоторканність ділової репутації юридичної особи. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2019. С. 344-437. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/98.pdf

4. Попова, С. О. Обмеження здійснення особистих немайнових прав юридичних осіб під час введення воєнного стану / Попова Софія Олегівна, Попов Віктор Андрійович // Європейські перспективи. 2023. №3. С. 103-110.

5. Федюк Л.В. Проблема особистих немайнових прав юридичних осіб. Стратегія модернізації приватного права в сучасних умовах : збірник наукових праць. С. 108-114.

http://old.univer.km.ua/statti/lozinska_s.v._retseptsiya_simeynih_norm_u_kanonichne_pravo_tserkvi_9.pdf#page=108

6. Федюк Л. В. Особисті немайнові права юридичних осіб : монографія / Лілія Василівна Федюк. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 500 с.

7. Шишка О. Р. Особисті немайнові права за ЦК України: що це? Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (м. Харків, 18 грудня 2015 р.); Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х. 2016. С. 103-108.

8. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с

Тема 6. Захист особистих немайнових прав

Методичні рекомендації. При розгляді даної теми студентам необхідно розмежувати такі правові категорії як «захист» та «охорона». Гарантією нормального здійснення фізичними особами особистих немайнових прав є їх належний цивільно-правовий захист (ст. 276 ЦК). Право на захист особистих немайнових прав — це регламентоване правове регулювання на випадок оспорення, невизнання чи порушення особистого немайнового права. Змістом права на захист особистих немайнових прав є такі повноваження: вимагати непорушення цих прав; вимагати припинення всіх діянь, які порушують ці права;

вимагати відновлення вказаних особистих немайнових прав у разі їх порушення. Для захисту особистих немайнових прав можна застосовувати загальні способи захисту прав (Глава 3 ЦК), а також інші (спеціальні) способи — відповідно до змісту цих прав, способу їх порушення та наслідків, що спричинено цим порушенням.

Питання для обговорення:

1. Проблеми і практика захисту честі, гідності та ділової репутації.
2. Реалізація особами права на захист особистих немайнових прав.
3. Захист особи при проведенні фото, кіно, відео зйомки.

Основні поняття: способи захисту особистих немайнових прав, способи захисту суб'єктивних цивільних прав; право на відповідь; недостовірна інформація, спростування недостовірної інформації, відшкодування моральної шкоди.

Рекомендована література:

1. Буханевич О. М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи. Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал. 2019. Вип. 2. С. 21–30.

2. Головенко Р. Поняття недостовірної інформації в українському законодавстві. Українська асоціація видавців періодичної преси. URL: <http://www.uapp.org/search/1003.html> (дата звернення: 15.01.2026).

3. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану. Інформація і право. 2025. № 1(52). С. 9–21.

4. Демчук М.В., Амеліна А.С. Захист особистих немайнових прав фізичних осіб. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 27028 вересня 2022 р. Тернопіль. 2022. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39186/1/Збірник.pdf#page=51> (дата звернення: 15.01.2026).

5. Комісаренко В. Д. Підстави та способи захисту особистих немайнових прав батьків та дітей. Наукові перспективи № 6(12) 2021. С. 249-258. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/616-Текст%20статті-618-1-10-20211105.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

6. Комісаренко В. Д. Застосування практики ЄСПЛ при захисті особистих немайнових прав батьків та дітей. Наукові перспективи № 7(13) 2021. С. 313-323. URL: <file:///C:/Users/1040/Downloads/724-Текст%20статті-726-1-10-20211206.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).

7. Левицький М. О. Поняття захисту особистих немайнових прав військовослужбовців. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. С. 109-115. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267256/263176> (дата звернення: 15.01.2026).

8. Маріц Д. Практичні проблеми захисту честі і гідності фізичної особи у всесвітній мережі інтернет. National Law Journal: Theory and Practice. 2016. №6. С. 57-61.

9. Про захист прав споживачів: Закон України від 15 грудня 1993 року в редакції Закону від 01.12.2005 р. з наступними змінами і доповненнями URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 15.01.2026).

10. Юринець Ю. Л., Летків Р. Правові механізми захисту права людини на гідність в умовах правового режиму воєнного стану та мобілізації в Україні. Інформація і право. 2025. № 1(52). С. 22–32.